

UN ITINERARI
OLIVA
ALS SEGLES
XV I XVI

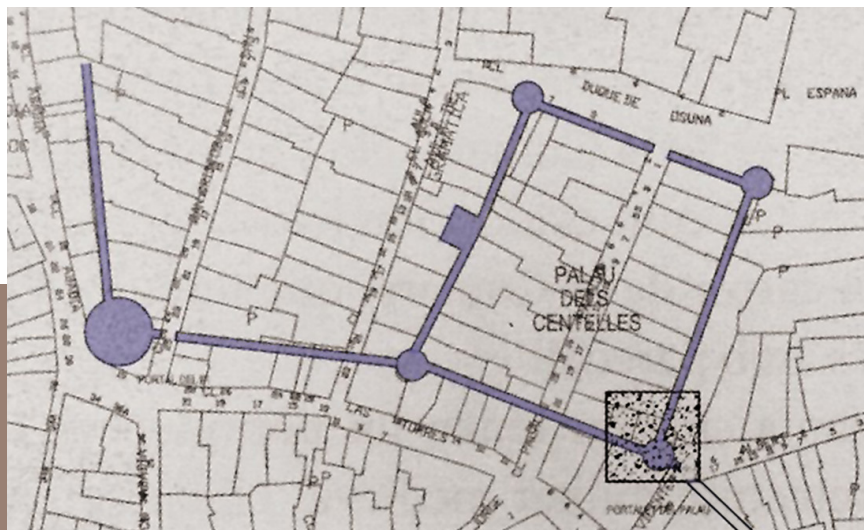
Projecte original, guió i texts: Imma Seguí Pérez

Texts: Francesc Salort Tomàs

Edita: Associació Cultural Centelles i Riusech

Patrocina: Ajuntament d'Oliva

Agraïments: Museu Arqueològic d'Oliva,
Irene Verdú, Xelo Pizarro.

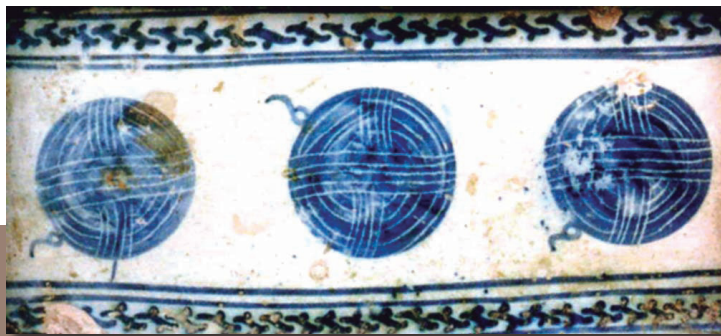
Perimetre del Palau i muralla de la Vila (segle XVI)

Presentació

L'Associació Centelles i Riusech amb el patrocini de l'Ajuntament d'Oliva vol oferir als nostres escolars, tant a aquells que cursen el nivell educatiu de l'ESO, com als alumnes de Batxillerat matriculats de l'assignatura d'Història de l'Art, aquest itinerari didàctic.

La intenció no és altra que oferir un instrument més, i, esperem que adient, per poder conèixer millor la història de la nostra ciutat, els seus monuments i les circumstàncies que portaren a edificar-los, així com les restes depositades en el Museu Arqueològic de la ciutat. Hem triat un recorregut curt que ens transporta a una Oliva, la dels segles XV i XVI, a través de la trama urbana i els edificis que millor la representen.

*Imma Seguí i Pérez,
Vicepresidenta de l'Associació
CENTELLES I RIUSECH*

Taulell decorat en blau sobre blanc. Representa tres cabdells i és un dels emblemes més utilitzats pels Centelles als paviments dels seus palaus . “Cap d’ells”.

OLIVA S.XV i XVI

Oliva als segles XV i XVI és la ciutat de la Família Centelles, comtes d'Oliva, i del cultiu de la canyamel. La vila medieval és un dels tres nuclis de la Safor on s'assentaren els primers repobladors cristians després de la conquesta de la comarca pel rei Jaume I en 1240. Al segle XV trobem plenament consolidada la seua trama urbana, adaptada a la topografia de la vessant de la muntanya de Santa Anna. En un lateral d'aquella primitiva Vila i en la part més alta es situava el castell feudal que, anys després, esdevindria el Palau Comtal. La Vila del segle XV estava defensada per una muralla primitiva amb alguns trams coneguts, de la Torre del carrer Abadia fins al portal de la Verge (C/ Església), i altres no tan documentats, Sant Miquel, Les Torres...

En la Vila residia la població cristiana i en el Raval la població musulmana. El nucli original del Raval es situa al voltant de la mesquita, hui en dia església de Sant Roc. Tenien al Raval les seues pròpies institucions, els seus serveis públics, i el seu lloc de culte, la mesquita. La població musulmana del Raval constituïa la mà d'obra barata del senyor comte, treballadors que cultivaven la canyamel i manufacturaven el sucre.

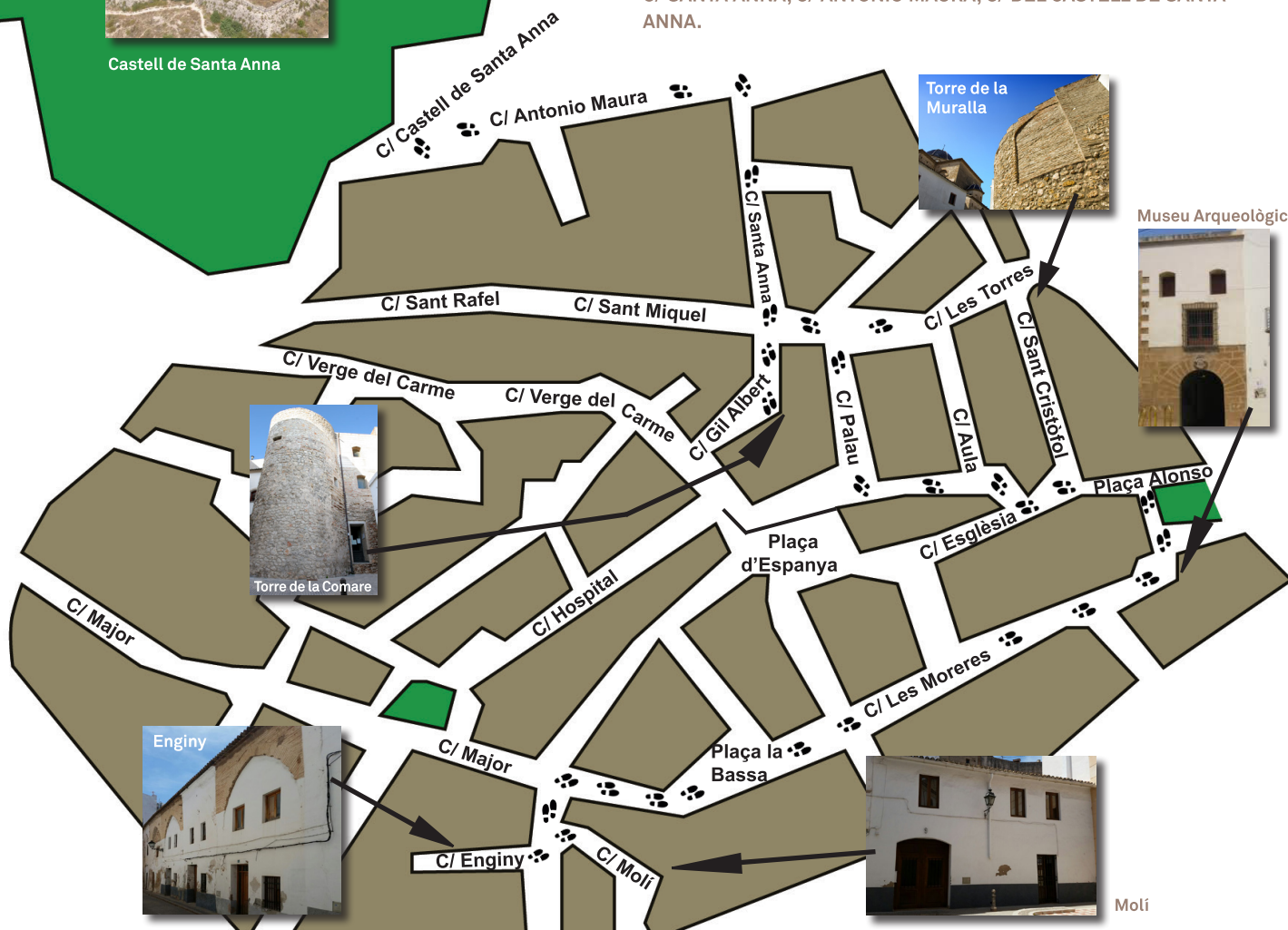
(Dalt) Torre de la muralla
de la Vila d'Oliva. C/ Abadia
- C/ Sant Cristòfol.

(Baix) Portal de la Verge.
C/ Església.

Castell de Santa Anna

ITINERARI: CARRER ENGINY, C/ MOLÍ, PLAÇA LA BASSA, C/ MORERES, CARRER ESSLÉSIA, C/ PALAU, C/ LA COMARE O GIL ALBERT, C/ LES TORRES (LA TORRE DE LA MURALLA), C/ SANTA ANNA, C/ ANTONIO MAURA, C/ DEL CASTELL DE SANTA ANNA.

Una passejada ens permetrà explicar millor el que fou la nostra ciutat als segles XV i XVI. Una ciutat en contínua expansió, amb una important activitat constructiva (remodelacions i ampliacions del Palau, construcció de l'Enginy i del Castell, ampliació de les muralles...) i amb una economia basada en el conreu, transformació, elaboració i comercialització del sucre.

Començarem al carrer Enginy amb una breu explicació històrica del que fou el cultiu de la canyamel, i el que va significar per a la ciutat.

El cultiu de la canyamel i l'Enginy.

L'any 1268 Jaume I va eximir del pagament del delme eclesiàstic i de les primícies al cultiu de la canya de sucre, ja que el considerava un cultiu menor. La exempció va propiciar que el cultiu es considerés un negoci rendible i algunes terres es van convertir en canyamelars.

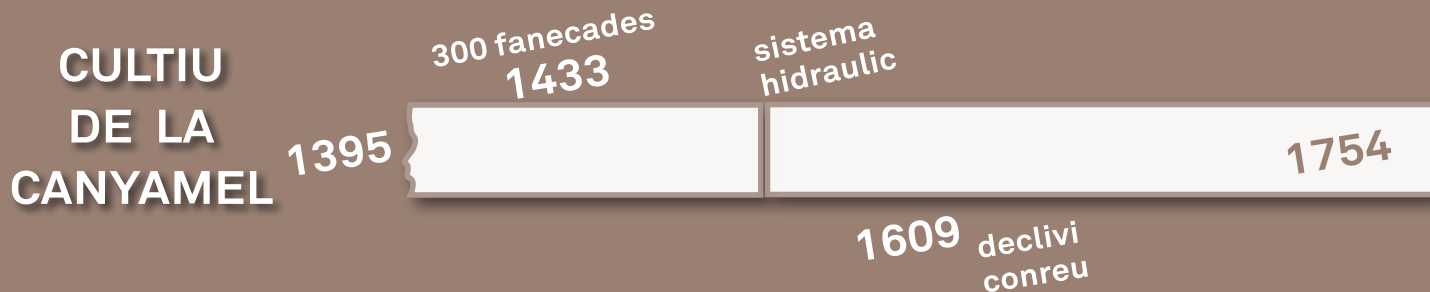
Bernat de Centelles estengué el conreu del cultiu de la canyamel pels dominis de la família amb bona fortuna. Aquest èxit propicià que altres senyorius seguien el mateix camí.

Per a convertir la canyamel en sucre primer s'havia de moldre la canya i aquesta era la funció del trapig. El trapig era un molí on es molia la canya. El primer trapig construït a Oliva va ser a la zona del Raval, al final del que avui és el carrer les Tendes. El trapig utilitzava la força animal, mentre que l'Enginy d'Oliva, que es construï mes tard, utilitzava la força hidràulica.

Aquest fet va suposar un gran avanç per a la indústria del sucre.

L'aigua que movia aquest enginy transcorria per dins del poble en un ramal d'aigua que anomenaven Sèquia Mare. El seu nom expressa la mida de la seua importància. L'aigua es desviava des de l'entrada d'Oliva i seguia el seu curs pels carrers que avui en dia anomenem Sant Vicent, Tendes, Plaça d'Alonso i Moreres, a buscar una zona ampla al sud on formava una gran bassa que arreplegava el cabal que duia la Sèquia Mare per a l'abastiment de l'Enginy i alguns molins fariners. Era d'ús públic. L'aigua després tornava a eixir del poble camí de la mar, mentre es reaprofitava per regar camps i cultius.

L'Enginy d'Oliva era una edificació industrial que s'alimentava d'aquest ramal d'aigua per a poder fer la seua funció.

Arc que pertany a l'edifici de l'Enginy d'Oliva

Segons explica J. A. Gisbert estava emplaçat en una àrea d'expansió del nucli original cristià. L'autor afegeix: “l'ampliació del recinte fortificat, a mitjans del segle XVI, integra a l'interior de la Vila un conjunt d'edificis de funcionalitat industrial, lligats a l'energia hidràulica, que disposen d'una important infraestructura de canalitzacions, conduccions i sistemes que propicien el seu aprofitament energètic”. Quedava, per tant, protegit pel nou recinte emmurallat. Si ens situem davant de les sis cases que conformen les restes de l'Enginy (cinc d'elles adquirides per l'Ajuntament), podem veure cinc arcs apuntats que estan actualment tapiats.

El conjunt arquitectònic que tenim al davant no el podem visitar, ja que està pendent de consolidació i restauració.

*Arquitectura, arqueologia i empremta material del sucre a la Safor: trapigs i enginys del duc, dins de: GISBERT SANTONJA, J.A., (Coord), Sucre & Borja, la canyamel dels ducs. Gandia 2000.

Maqueta de l'Enginy que es troba al Museu Arqueològic d'Oliva.

Continuarem l'itinerari, ja que davant la maqueta de l'edifici original (al Museu Arqueològic) podrem apreciar millor les seues característiques arquitectòniques i funcionals.

Després de veure el plafó Ceràmic del C/ Molí, podem apreciar el desnivell que hi havia de la Plaça de la Bassa al molí, d'entre 5 i 6 metres, un bot d'aigua considerable com ens diu Fernando Sendra, que afegeix: "Aquest molí apareix perfectament dibuixat en un plànol d'Oliva de principi del segle XVII ocupant el mateix lloc que encara hui ocupa."

*"Passeig pels molins d'aigua de la Safor". 2001. SENDRA, FERNANDO.

Ja des de la Plaça de la Bassa, on podem apreciar la seua forma triangular i les seues dimensions, ens dirigirem cap al final del carrer Moreres, caminant per damunt de la coberta de la sèquia mare. Aquesta es tapà, per qüestions de salut i altres problemes que ocasionava l'aigua en passar per dins el poble. Al final del Carrer les Moreres trobem el Museu Arqueològic, ubicat en una antiga casa senyorial que fou restaurada per a tal fi. Observem que hi ha diverses sales que fan referència a distints períodes de la nostra història.

En la sala dedicada a l'Enginy i al cultiu del sucre veiem la maqueta de l'Enginy, on s'aprecia l'esplendor que tingué. L'edifici era de planta rectangular i presentava dues naus de sis cruïlles cobertes amb teula àrab a dues aigües.

El conjunt industrial presenta la fàbrica dels edificis que formaven el conjunt arquitectònic, de rajola. Disposada en filades horitzontals i unides amb morter de calç. Els paraments de rajola es donen amb murs bastits en tècnica de tàpia. Els arcs presenten dovellatge de rajoles. Arquitectura denominada "gòtic de la Safor" per l'ús de rajola, material ceràmic emprat ací per la quantitat de producció que hi havia.

Es tracta del sistema constructiu d'edificis civils i hàbits domèstics dels segles XV, XVI i XVII a la comarca*.

L'Enginy és dels pocs edificis que sobreviuen de l'arquitectura industrial gòtica del gòtic civil valencià, junt amb la Llotja de València o les Drassanes del port de la capital.

A les vitrines que hi ha a la sala podem veure, les formes del sucre i porrons.

El suc que eixia de la molta de la canya es coïa en calderes i després es colava, es tornava a coure, fins arribar al “punt de llet o punt de cuita”. Quantes més coccions, més qualitat tenia.

Amb el xarop o melassa resultant s’emplenaven unes formes ceràmiques en les quals romania una setmana filtrant-se al recipient de baix per decantació; així s’eliminava la humitat i s’assecava. Després, per tal de refinar-lo i que quedés blanc, calia tornant-lo a coure amb llet o amb clara d’ou. En finalitzar els diferents tractaments, es tornava a la forma de ceràmica, d’on eixia el preuat sucre amb la forma cònica del recipient que l’albergava.

Les formes del sucre eren vasos ceràmics que s’utilitzaven una sola vegada. Es tractava d’un vas de boca ampla, la base presentava una perforació.

Amb un perfil quasi cònic. Els porrons o gerretes de sucre eren també de ceràmica i tenien relació directa amb les formes del sucre. Els porrons recollien les melasses i tenien una vora forta per poder suportar la forma del sucre al damunt.

La base era ampla per poder garantir l’estabilitat a terra, ja que havien de romandre a les sales d’emmagatzemament del l’edifici durant dies, fins que acabara el procés de crist·lització.

A partir de 1609, la producció del sucre anà a menys, com a conseqüència de l’expulsió dels moriscos i la competència del sucre americà.

Motlle que s’emprava per fer el sucre, en forma troncocònica i de material ceràmic.

Pa de sucre, tal com s’extreia de la forma de sucre.

El PALAU i la família Centelles

A continuació i ja a la sala dedicada al Palau dels Centelles, ens referirem al que va significar aquesta família per a la nostra ciutat en els segles XV i XVI.

En 1240 Jaume I entregà el castell i terres de Rebollet al noble Carròs. En 1313 Francesc Carròs fou nomenat Almirall de la corona aragonesa. En 1382 Ramon de Riusech passà a ser, per compra, senyor d’Oliva i del Rebollet. Francesc Gilabert de Centelles i Riusech acompanyà al rei Alfons el Magnànim a la conquesta de Nàpols. El rei li concedí el títol de comte d’Oliva (1449) i més tard el de governador del Regne de València. A Roma, Alfons de Borja va ser Papa amb el nom de Calixte III (1455-1458), i més tard (1492-1503) el seu nebot Roderic de Borja també ho fou amb el nom d’Alexandre VI.

	S. XV	S. XVI			
I COMTE	FRANCESC Gilabert de Centelles i Riusech i Queralt (1408-1480?)				
II COMTE		SERAFÍ de Centelles i Riusech i Ximénez de Urrea (146...-1536)			
III COMTE			FRANCESC Gilabert Riusech i Fernández de Heredia (1499-1550)	S. XVII	S. XVIII
IV COMTE			PERE de Centelles Riusech i Folch de Cardona (1537-1569)		S. XIX
COMTESSA			MAGDALENA de Centelles Riusech i Folch de Cardona (1529-1596)		
	Papa Alejandro Borja 1432-1503 Cesar Borja 1475-1507 Leonardo Da Vinci	Unió amb la família Borgia			Venta del Palau i devastació

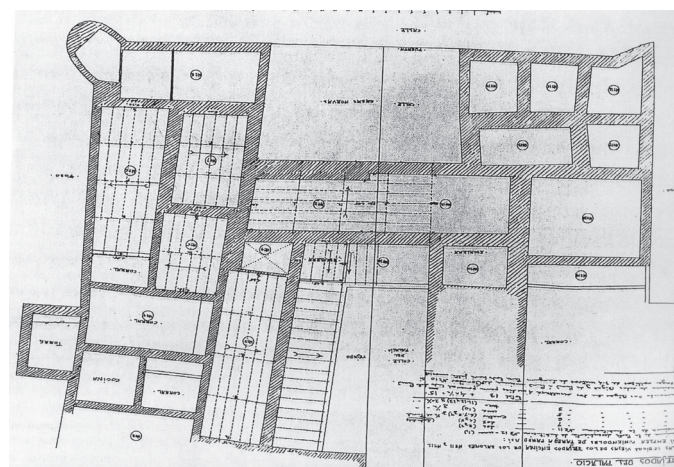

Portada d'un dels llibres de la Governació Gilabert de Centelles a Mallorca. Apareixen els escuts del rei i dels Centelles.

La campanya italiana esdevingué fonamental per al nostre palau. Si mirem la maqueta exposada a la sala del Museu Arqueològic veurem que l'edifici repeteix l'esquema dels palaus valencians del segle XIV en avant: planta quadrada, lleugerament irregular, amb torres circulars en els quatre cantons i quadrades en els llenços sud i oest. La de l'homenatge destacava per les seues dimensions sobre el conjunt del Palau. Els materials de construcció foren rajola i pedra, així com fusta, marbres i estucs.

Un portal en el llenç nord comunicava amb el pati central. Aquest pati, de traça rectangular, feia de distribuïdor a les diferents sales i era un dels elements mes significatius de la construcció. Estava format per galeries d'arcs rebaixats en la planta baixa i apuntats en la primera, sobre columnes de marbre blanc amb capitells compostos.

El conjunt es rematava amb una altra galeria possiblement allindanada i una barana també de marbre blanc. El trespol era de rajola i revoltó de pi sense decorar. En un lateral de la planta baixa es trobava l'Escalada d'Honor, amb barana calada i cantoneres en cada graó.

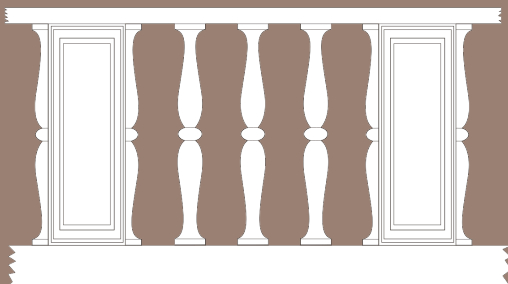

Planol de E. Fisher del Palau d'Oliva.

Interior del pati, on s'aprecien els arcs apuntats i a la part superior, els plints de la balustrada que hi havia.

Balustrada de marbre, que formava part de la terrassa interior del pati del palau, sobre la galeria de columnes.

Detall del sostre de la sala d'armes, amb el fris.

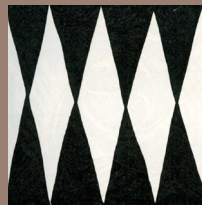

Porta de la Sala d'Armes, on s'aprecia la imatge del guerrer que du l'escut amb el motiu heràldic de la família Centelles.

A la planta noble se succeïen els salons que estaven comunicats entre ells per portes de diferent estructura i decoració.

La sala principal era la “Sala d'Armes”, anomenada així perquè al seu fris es representava el retorn triomfal d'En Francesc Gilabert de Centelles i Riusech després de la conquesta de Nàpols, amb inscripcions en valencià.

Les sales estaven pintades amb taulellets decorats amb escuts, madeixes, i temes vegetals com podem veure en els pocs que encara es conserven. L'ornamentació, a la italiana, incloïa medallons, escuts, etc. i queda palesa en alguns elements de la sala en que ens ubiquem: la figura del guerrer, (figura policromada que representa un cavaller amb casc i armadura amb l'escut dels Centelles i que pertany a l'ornamentació d'una de les portes interiors de la Sala d'Armes del Palau), els capitells i altres peces de reconeguda vàlua a més de les magnífiques columnes de marbre dipositades al Museu Arqueològic i que foren recuperades dels altars de la capella del Roser a la Església de Santa Maria a través d'un conveni entre l'Ajuntament i l'Arquebisbat.

Diferents dissenys dels taulellets que decoren els palaus dels Centelles, solien tindre una mesura de 15x15 cm. Decorats en colors blancs i blaus.

L'edifici del palau va romandre en obres des del segle XV fins avançat el segle XVI. Don Serafí de Centelles i el seu nebot, el III Comte, contribuïren de manera decisiva a la transformació del Palau i també de la Vila, eixamplant les muralles.

El palau, exponent del primer Renaixement Valencià, que combinava trets de l'Arquitectura gòtica amb elements decoratius italianitzants, dos estils que s'entrellacen perfectament, presentava relació amb el Palau de la Generalitat i el de l'Ambaixador Vich.

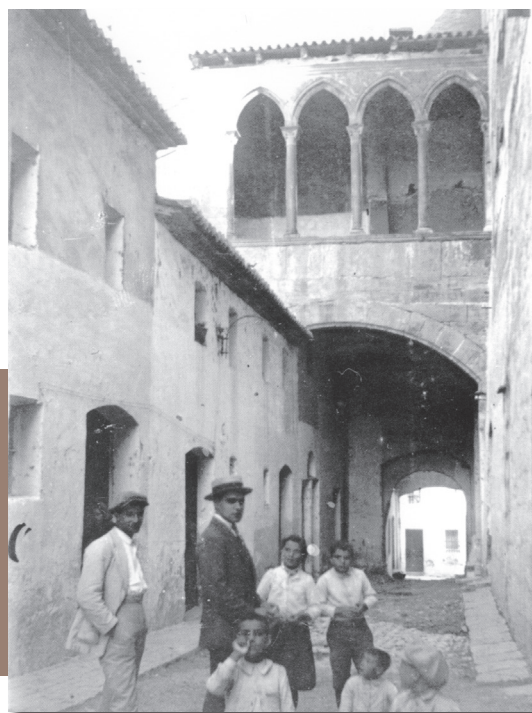
Magdalena de Centelles contragué matrimoni amb Carles de Borja, unint el ducat de Gandia i el comtat d'Oliva. I poc a poc començà la decadència del Palau que s'accelerà en el segle XIX amb la seua venda a particulars i la posterior parcel·lació de l'immoble.

Durant les tres primeres dècades del segle XX continuà l'espoli dels elements més representatius: columnes, sostres, rajoles, fusteria, arcs, etc., malgrat el decret de paralització de de 1920 i la seua declaració com a "Monumento Nacional" en 1931.

Alguns d'aquests elements foren traslladats a Dinamarca per Egil Fischer i Vilhelm Lauritzen, arquitectes danesos, i més tard fou adquirida una part per la Hispànic Society of America de Nova York; d'altres s'escamparen pel poble d'Oliva. No obstant, sí conservem els 113 plànols i material fotogràfic realitzats entre novembre de 1919 i maig de 1920, que són elements imprescindibles i necessaris per a estudiar el Palau.

(Dalt) Porta balcó. Porta del Palau, on a la part superior s'aprecien dos medallons amb les imatges del Centelles amb adreços de soldat. Amb la destrucció del Palau, passà a ser una finestra, pel que es veu la reixa.

Carrer que creua el Palau. S'aprecia a la part superior la galeria del pati amb les arcades.

La Torre del Palau dels Centelles a Oliva,
C/ La Comare. Abans de la seua restauració.

És una paradoxa que avui en dia el material amb que conta el museu arqueològic per estudiar el Palau vinga de la mà d'aquells que el volgueren desmantellar. Els plànols van estar molts anys a Dinamarca i a Nova York (H.S.A.) i van tornar en el 2010 a la nostra ciutat.

L'obertura del l'actual Carrer Palau també contribuï a la seua desfeta. Ara bé, algunes de les cases que ocupen el solar del que va ser el Palau dels Centelles tenen nombrosos vestigis: murs, torres, finestres, arcs i algun que altre retall de paviment. Una part de aquestes cases és de titularitat municipal.

Del Museu Arqueològic anirem a la torre del Palau en el carrer La Comare. La torre és una de les cantoneres de planta aproximadament circular i de una sala contigua rectangular, ubicades en el sector sud-oest del Palau.

Aquest sector de l'edifici presentava en origen tres plantes, constatades per la presència d'una escala de caragol i una tronera i per la documentació gràfica existent. El sistema constructiu de la torre és a base de paredat de maçoneria, que revesteix una anterior torre de tàpia. La restauració acabada en 1999, recupera l'altura original i restableix els dos sostres amb fusta i revoltó, similar als que hi havia al Palau.

També, si mirem cap al final del carrer, es pot veure una finestra amb una columna esculpida en marbre, possiblement del Palau, que és un dels emblemes turístics de la nostra ciutat.

El CASTELL de Santa Anna

Castell de Santa Anna.

El Castell de Santa Anna és un bell exponent de l'arquitectura preabaluartada, hereu directe de la fortalesa de Salses i, junt a la fortalesa de Murla, un dels millors exponents de tot el país. Exemple d'arquitectura Renaixentista Militar.

Castell construït per a protegir a la Vila de les incursions dels pirates del nord d'Àfrica també complia una funció de vigilància del Raval. Podem datar la seua construcció cap a mitjans del segle XVI. De planta rectangular, reforçada per dues torres de planta circular orientades cap a dos punts oposats: l'una cap al nord-est, envers l'emplaçament de la vila i del Raval medieval i l'altra cap al sud-est, flanquejant el camí d'accés i l'entrada a la fortificació.

L'entrada o accés, amb una rampa i entrada en forma de colze, que era més segura en cas d'atacs. Fa poc han quedat al descobert unes troneres, que no eren visibles, gràcies a la feina dels alumnes del taller anomenat Centelles, que han realitzat labors de neteja i manteniment.

La construcció del Castell va significar un important esforç econòmic per a les arque de la família Centelles.

Va estar poc temps actiu i va quedar obsolet en un curt període de temps. Per damunt d'ell es va construir l'ermita de Santa Anna al segle XVIII, de la que queden dos murs. Del Castell resten a banda del llenç de muralla i les torres, un aljub de rajola, en una de les torres es pot veure una volta de canó.

Fou durant molts anys propietat particular fins que va ser adquirit per l'Ajuntament en la dècada dels 90 del s XX. Hui en dia es d'ús públic. El caràcter de fortificació qualifica aquest monument com a Bé d'Interés Cultural (BIC) i per tant el dota del màxim nivell de protecció.

SABIES QUE....?

Associació Cultural Centelles i Riu Sech

L'Associació Cultural Centelles Riusech, va ser creada per a la recuperació, protecció, conservació i difusió del Patrimoni Cultural d'Oliva en 1995.

A l'Associació li devem, entre d'altres coses:

- La creació i elaboració de la Revista Cabdells, que a dia d'avui ja ha publicat 12 volums.
- La creació de la Beca En Serafí de Centelles.
- L'organització de Jornades d'Història, Arquitectura, i Patrimoni.
- Diverses exposicions, cursos i xarrades.

Així mateix, l'Associació Cultural Centelles Riusech atorga la Distinció Honorífica de l'entitat a persones o Institucions que han destacat en la defensa del nostre patrimoni cultural.

“OLIVA ÉS TRIATLÓ.”

Avui en dia a Oliva es celebra un projecte esportiu vinculat directament amb els Centelles, “Oliva és Triatló.” El guardó que s'entrega als esportistes es una medalla que vol contribuir a la divulgació del patrimoni cultural d'Oliva.

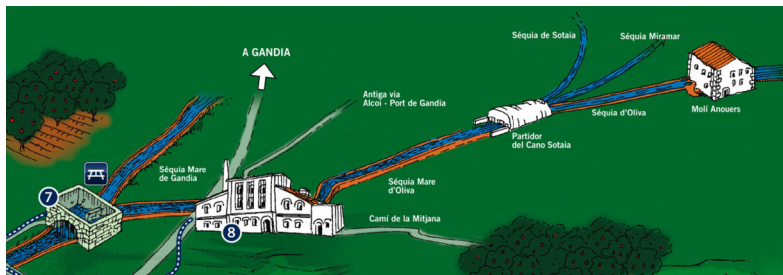

“Medalla”, que s'otorga com a Menció Honorífica de l'Associació Centelles i Riusech.

Medalla triatló: Medalla que s'entrega als qui acaben la prova esportiva.

Questionari:

-Quina és la diferència entre Trapig i Enginy? Com la definiries?

-Relaciona l'escut d'Oliva amb els Centelles.

-De quantes naus estava format l'Enginy en el seu origen? I quins elements arquitectònics destacaries de la façana de l'edifici que resta en peu?. La funció original era ornamental o estructural?.

-Quin comte acompanyà a la campanya de Nàpols al Rei Alfons el Magnànim? On estan dipositades les restes del fris que ens relata la victòria del Rei Magnànim en terres italianes.

-Quina forma tenia el pati del Palau? I quina funció feia?

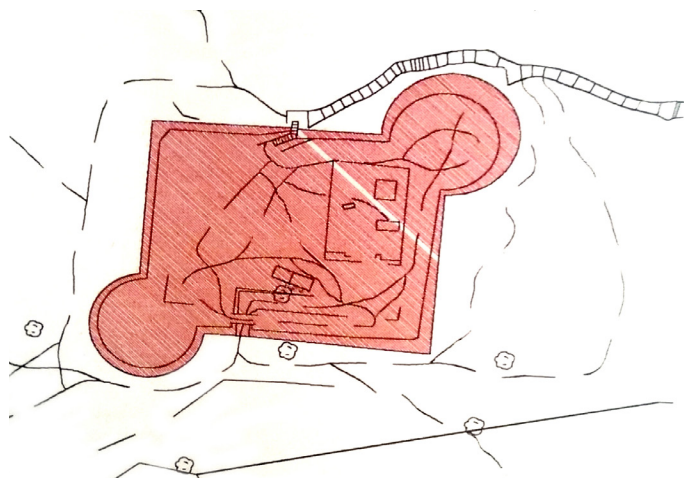
- Anomena els estils que predominen en el Palau dels Centelles. La figura del guerrer, a quin estil correspon?

- En quin any es declara el Palau “Monumento Nacional”? Creus que les lleis per protegir el Patrimoni històric són necessàries? I suficients per a la seua conservació?

-Amb quins altres palaus valencians guarda relació el Palau d'Oliva?

-De quin estil és la fortalesa de Santa Anna? I quina funció tenia?

- A quin edifici correspon el següent dibuix?

Quin és el nom de la Beca d'Investigació Històrica que atorga l'Associació Centelles i Riusech i de qui pren el nom? Com es diu la revista que publica? Quin significat té el nom?

Terminologia

MORISC: Habitant d'orige musulmà resident al territori valencià i batejat en la fe cristiana.

TÀPIA: Antiga tècnica de construcció de murs amb terra argilosa, compactada a colps, utilitzant un encofrat .

DOVELLATGE: Que forma un arc, una volta.

ESTUCS: Pasta de gra fi composta per algeps, pols de marbre i cola, que s'endurix quan s'asseca i s'utilitza sobretot per a lluir parets i sostres cobrint materials menys atractius.

CAPITELL COSPOST: Ordre constructiu de caràcter romà, amb elements del capitell jònic i corinti.

TRESPOL: Paviment d'una habitació, d'una casa. Sostre. Separació d'obra entre els pisos d'un edifici.

REVOLTÓ: Petita volta entre biga i biga.

FRIS: Part de l'entaulament compresa entre l'arquitrau i la cornisa, generalment amb relleus. Faixa més o menys ampla que sol pintar-se amb un color diferent a la part inferior de les parets.

PLINT: Pedra plana quadrada, rectangular o octogonal que constitueix la part inferior de la base d'una columna.

SALMER: Primera dovella de l'extrem d'un arc, tallada en pla inclinat i recolzada sobre la imposta.

TALÚS: Inclinació del parament d'un mur de càrrega.

TRONERA: Obertura practicada a la paret d'una fortificació, que permet disparar canons o altres armes de foc i realitzar els trets a cobert del foc enemic.

MAÇONERIA: Obra feta amb pedres o maons, generalment units amb un material de cohesió, com ara ciment, calç o terra.

BALUART: Obra de fortificació ubicada en els angles d'un recinte emmurallat. I que apareix en la transició a l'edat moderna.

Fris que representa una sirena i que pertanyia a una de les portes del Palau Comtal d'Oliva.

Fonts bibliogràfiques

ALONSO, JESUS E., “Història de la Safor” Simat de la Valldigna 1998.

DEVESA I JORDÀ, F., Els Centelles a la Col·lecció ‘Monumenta Borgia’, dins Cabdells, Núm. 12, Associació Cultural Centelles i Riu-sech, Oliva, 2014.

EL PALACIO CONDAL DE OLIVA. Catálogo de los planos de Egil Fischer y Vilhelm Lauritzen. 2013.

FELIP SEMPERE, V., Els Centelles al Regne de València..., dins Cabdells, Núm. 4, Associació Cultural Centelles i Riu-sech, Oliva, 2004, pp. 17-108.

GISBERT SANTONJA, J.A., (Coord), Sucre & Borja, la canyamel dels ducs. Gandia 2000.

IVARS PÉREZ, J., Intervenció a la torre de la Comare, Palau dels Centelles, dins Cabdells, Núm. 11, Associació Cultural Centelles i Riu-sech, Oliva, 2013.

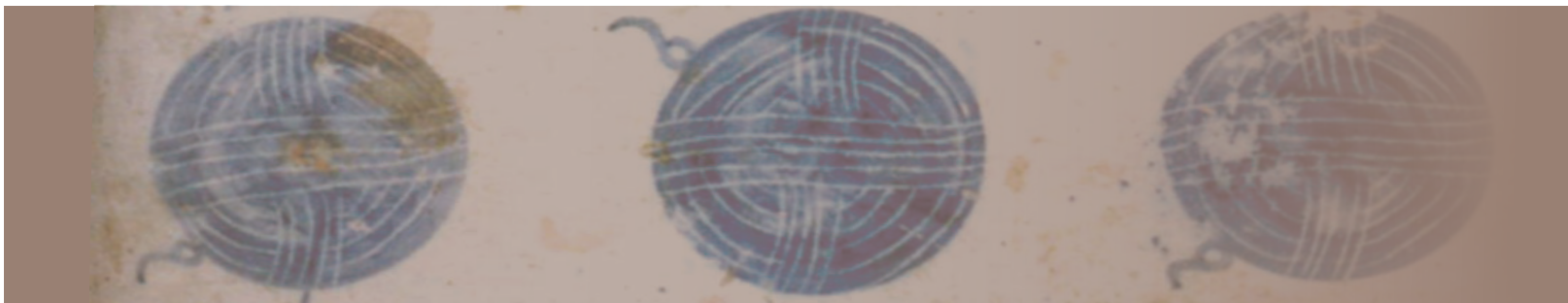
Palau del Centelles-Torre del carrer Comare. (Full-Quadriptic) editat per Generalitat Valenciana i Ajuntament d’Oliva.

Palau dels Centelles d’Oliva, El. Associació Cultural Centelles i Riu-sech, Oliva, 1997.

PARDO MOLERO, JUAN FRANCICO, “La guerra i els cavallers. Els Centelles, el Comtat d’Oliva i la defensa dels Regne de València”. Gandia 2011.

PONS MONCHO, F., “Erudició Esparsa: recull d’articles breus de temàtica local”, dins Cabdells, Núm. 6, Associació Cultural Centelles i Riu-sech, Oliva, 2014.

SENDRA, FERNANDO, “Passeig pels molins d’aigua de la Safor” . 2001.

Patrocinen:

Ajuntament d'Oliva

*Associació Cultural
Centelles i Riusech*

REGIDORIA DE CULTURA

